

۱۱۳۳۸۰
۹۶۹۷

تحلیلی بر پرانندی خرافای ایلات و عشایر استان همدان

مؤلفین:
م. بی. آقامحمدی
س. شرفی

بامقدمه:

دکتر عبدالرضا رکن الدین افتخاری

۱۳۹۰

سرشناسه : آقامحمدی، مهدی
عنوان و نام پدیدآور : تحلیلی بر پراکندگی جغرافیایی ایلات و عشایر استان همدان / مولفین
مهدی آقامحمدی، حسین شرفی؛ با مقدمه عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری
مشخصات نشر : تهران: قومس، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری : ۱۴۴ ص.: مصور، جدول، نقشه، نمودار.
شابک : 978-964-8811-38-4
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : واژه‌نامه.
موضوع : ایلات و عشایر -- ایران -- همدان (استان)
شناسه افزوده : شرفی، حسین، ۱۳۴۵.
شناسه افزوده : افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، ۱۳۳۴- مقدمه نویس
نام‌بندی کنگره : ۱۳۸۹ ت ۳ / آ ۷ / ۶۹ DSR
رده ی دیویی : ۹۵۵/۹۷۴۳
شماره کتابخانه ملی : ۲۲۲۳۴۱۹

- نام کتاب : تحلیلی بر پراکندگی جغرافیایی ایلات و عشایر استان همدان
- مؤلفین : مهدی آقامحمدی - حسین شرفی
- صفحه‌آرایی : رضا علی‌یاری
- نوبت چاپ : اول
- سال چاپ : ۱۳۹۰
- شمارگان : ۲۰۰۰ جلد
- قیمت : ۳۵۰۰ تومان
- لیتوگرافی : طیف نگار
- چاپ : ایران مصور
- شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۳۸-۴
- ناشر : نشر قومس - تهران میدان انقلاب، اول خیابان آزادی، بعد از
جمالزاده، خیابان والعصر، تقاطع فرصت، شماره ۲۶
صندوق پستی ۱۳۹۱-۱۳۱۴۵ تلفن و نمابر ۶۶۹۳۲۷۹۷ - ۶۶۹۱۳۱۵۵
- نشانی اینترنتی نشر قومس: www.ghoomes-pub.com

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
- پیشگفتار.....	س

فصل اول: کلیات

۱.....	- مقدمه
۳.....	- تعریف مفاهیم
۳.....	- کوچ
۵.....	- کوچ و انواع آن
۵.....	- ییلاق و قشلاق
۷.....	- انواع کوچ یا تحرک
۷.....	- کوچ افقی
۸.....	- کوچ عمودی
۸.....	- تفاوت‌های عمده بین کوچ افقی و عمودی
۱۰.....	- عشایر کوچنده
۱۰.....	- ساخت اجتماعی قبیله‌ای
۱۰.....	- ساخت اقتصادی مبتنی بر دام و دامداری
۱۰.....	- شیوه زندگی مبتنی بر کوچ
۱۰.....	- خانوار
۱۱.....	- خانوار عشایر کوچنده
۱۱.....	- استان محل استقرار
۱۱.....	- شهرستان و دهستان محل استقرار
۱۱.....	- زیست بوم عشایری

- ۱۱..... - کانون اسکان عشایری.....
- ۱۱..... - سامان عرفی عشایر.....
- ۱۲..... - سامانه عشایری.....
- ۱۲..... - ایل.....
- ۱۲..... - طایفه.....
- ۱۲..... - طایفه مستقل.....
- ۱۳..... - تاریخچه شکل گیری ایلات.....
- ۱۳..... - عشایر ایران.....
- ۱۳..... - ایلات و عشایر حوزه غرب و جنوب غرب.....
- ۱۶..... - ایلات و عشایر حوزه شرق و جنوب شرق.....
- ۱۶..... - ایلات و عشایر حوزه شمال غرب.....
- ۱۷..... - ایلات و عشایر حوزه شمال شرق.....
- ۱۷..... - ایلات و عشایر حوزه مرکزی.....
- ۱۸..... - جمع بندی.....

فصل دوم: ساختار اکولوژیکی طبیعی و انسانی ایلات و طوایف استان همدان

- ۲۱..... - ساختار اکولوژیکی طبیعی.....
- ۲۱..... - موقعیت جغرافیایی.....
- ۲۱..... - زمین شناسی و ژئومورفولوژی.....
- ۲۲..... - اقلیم آب و هوای استان همدان.....
- ۲۲..... - منابع آب استان همدان.....
- ۲۲..... - رودهای شمال شرق و شرق الوند.....
- ۲۳..... - رودهای جنوب و جنوب غربی ارتفاعات الوند.....
- ۲۳..... - چشمه های مهم منطقه گنج نامه.....
- ۲۴..... - جانوران.....
- ۲۵..... - گیاهان.....
- ۲۵..... - جمع بندی ساختار اکولوژیکی.....
- ۲۶..... - ساختار اکولوژیکی - انسانی.....

- ۲۶.....- وسعت و تقسیمات کشوری
- ۲۶.....- بررسی و تعیین محدوده‌های عرفی و سامانه‌های عشایری استان همدان
- ۲۸.....- ساختار اجتماعی
- ۲۹.....- قشر بندی اجتماعی
- ۲۹.....- جمعیت و ویژگی‌های آن
- ۳۶.....- سواد
- ۳۷.....- مذهب و گویش
- ۳۷.....- پوشاک
- ۳۸.....- مسکن
- ۴۰.....- موسیقی
- ۴۰.....- شیوه زندگی عشایر: کوچنده - نیمه کوچنده - یکجانشین
- ۴۲.....- ساختار اقتصادی
- ۴۵.....- شغل اصلی عشایر: دامداری و کشاورزی
- ۴۸.....- صنایع دستی
- ۵۰.....- جمع بندی ساختار اکولوژیکی انسانی

فصل سوم: زیست بوم‌ها و کانون‌های زیستی و طوایف استان همدان

- ۵۳.....- مقدمه
- ۵۴.....- زیست بوم‌ها
- ۵۴.....- کانون‌های اسکان
- ۵۴.....- زیست بوم همدان غرب کرخه
- ۵۴.....- کانون قرق بهار
- ۵۵.....- کانون قلعه آفایینگ ملایر
- ۵۷.....- وضعیت استقرار در بیلاق و قشلاق، نوع، طول و مدت کوچ
- ۵۷.....- زیست بوم همدان عین خوش
- ۵۷.....- کانون خودجوش گمار قشلاق
- ۵۷.....- کانون خودجوش زاہن در شهرستان نهاوند
- ۵۸.....- کانون خودجوش قشلاق دهنو در جوکار شهرستان ملایر

- ۶۱..... ساختار تاریخی - اجتماعی ایلات و طوایف استان همدان
- ۶۱..... ایل ترکاشوند
- ۶۱..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۱..... نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۲..... ییلاق و قشلاق
- ۶۲..... ایل یارم طاقلو
- ۶۲..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۳..... نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۳..... ییلاق و قشلاق
- ۶۳..... ایل جم
- ۶۳..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۴..... نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۴..... ییلاق و قشلاق
- ۶۴..... ایل حسنوند
- ۶۴..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۴..... نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۵..... ییلاق و قشلاق
- ۶۵..... ایل شاهسونند بغدادی
- ۶۵..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۶..... نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۶..... ییلاق و قشلاق
- ۶۶..... ایل مگسه
- ۶۶..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۶..... نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۷..... ییلاق و قشلاق
- ۶۷..... ایل بنفشه
- ۶۷..... وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۷..... نظام اجتماعی و سیاسی

- ۶۷.....- بیلاق و قشلاق
- ۶۷.....- ایل خزایی
- ۶۷.....- وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
- ۶۸.....- نظام اجتماعی و سیاسی
- ۶۸.....- بیلاق و قشلاق
- ۶۸.....- جمع بندی

فصل چهارم: توزیع فضایی ایل‌ها و طوایف شهرستان‌های استان همدان

- ۷۱.....۱- شهرستان اسدآباد
- ۷۱.....- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی
- ۷۱.....- وسعت و تقسیمات کشوری
- ۷۱.....- جمعیت و ویژگی‌های آن
- ۷۲.....- عشایر
- ۷۳.....۲- شهرستان بهار
- ۷۳.....- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی
- ۷۳.....- وسعت و تقسیمات کشوری
- ۷۳.....- جمعیت و ویژگی‌های آن
- ۷۴.....- عشایر
- ۷۵.....۳- شهرستان تویسرکان
- ۷۵.....- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی
- ۷۵.....- وسعت و تقسیمات کشوری
- ۷۵.....- جمعیت و ویژگی‌های آن
- ۷۶.....- عشایر
- ۷۷.....۴- شهرستان رزن
- ۷۷.....- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی
- ۷۸.....- وسعت و تقسیمات کشوری
- ۷۸.....- جمعیت و ویژگی‌های آن
- ۷۸.....- عشایر

- ۵- شهرستان کبودرآهنگ..... ۷۹
- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی..... ۷۹
- وسعت و تقسیمات کشوری..... ۷۹
- جمعیت و ویژگی های آن..... ۷۹
- عشایر..... ۸۰
- ۶- شهرستان ملایر..... ۸۰
- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی..... ۸۰
- وسعت و تقسیمات کشوری..... ۸۱
- جمعیت و ویژگی های آن..... ۸۱
- عشایر..... ۸۱
- ۷- شهرستان نهاوند..... ۸۲
- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی..... ۸۲
- وسعت و تقسیمات کشوری..... ۸۳
- جمعیت و ویژگی های آن..... ۸۳
- عشایر..... ۸۳
- ۸- شهرستان فامنین..... ۸۴
- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی..... ۸۴
- وسعت و تقسیمات کشوری..... ۸۵
- جمعیت و ویژگی های آن..... ۸۵
- عشایر..... ۸۵
- ۹- شهرستان همدان..... ۸۶
- قلمرو جغرافیایی و اوضاع طبیعی..... ۸۶
- وسعت و تقسیمات کشوری..... ۸۶
- جمعیت و ویژگی های آن..... ۸۶
- عشایر..... ۸۶
- جمع بندی..... ۸۷

فصل پنجم: الگوی مدیریتی ایلات و عشایر مبتنی بر دام و مرتع

- ۹۱ - مقدمه
- ۹۲ - تاریخچه دامداری و مرتع‌داری
- ۹۲ - حقوق بهره‌برداری از مراتع در ایران
- ۹۴ - مدیریت مراتع در استان همدان
- ۹۵ - نحوه و میزان بهره‌برداری از اراضی مرتعی عشایر استان همدان
- ۱۰۰ - دام
- ۱۰۲ - جمع‌بندی

فصل ششم: جمع‌بندی نهایی

- ۱۰۹ - چالش‌ها و شکست راهبردی
- ۱۱۱ - توان‌ها و فرصت‌های راهبردی
- ۱۱۳ - آینده‌نگری
- ۱۱۷ - منابع و مآخذ
- ۱۲۱ - نمایه

به نام خداوند جان و خرد

پیشگفتار

عشایر، به عنوان جامعه سوم، گروه اجتماعی سوم، جامعه عشایری و جامعه کوچ‌نشین، دارای ساختار و کارکرد ویژه به عنوان یک نظام، دارای مجموعه‌ای از عناصر به هم پیوسته‌ای هستند که ساخت ویژه‌ای را شکل می‌دهند و دارای کارکردهای خاص هستند که آنها را در محیط اجتماعی کند. این کارکردها به عنوان ارایه‌کننده هدف مشخص نظام عشایر قابل تغییر هستند. این نظام دارای مرز و عامل کنترل و نفوذپذیری ورودی‌ها از محیط و خروجی‌ها به محیط است، به طوری که این مرز هویت و استقلال داخلی آن را معین می‌کند. براین اساس این نظام دارای ویژه‌گی‌های زیر است:

- تحول‌پذیر (Metabolic system)؛ برای ادامه حیات و زنده ماندن، جریان انرژی، مواد یا اطلاعات در آنها صورت می‌گیرد.
 - خودحمایتی - خوداتکایی (Self supporting system)؛ دارای قدرت تامین منابع مورد نیاز (ماده، انرژی، اطلاعات).
 - انتخابی یا گلچین شده (Selective system)؛ دارای واکنش لازم به چالش‌های زیست محیطی.
 - حفاظتی - دفاعی (Protective system)؛ دارای قدرت حفاظت از آثار زیانبار.
 - خودتنظیمی (Self organizing system)؛ دارای قدرت تطبیق و تنظیم محیط.
 - باز و رقابتی (Non- isolated system)؛ اصلاح رفتار در واکنش به وضع موجود فعالیت‌های نظام‌های دیگر.
 - هم‌آوری - تجدید نسل (Self reproducing system)؛ دارای قدرت تولید نظام‌هایی همانند خود.
 - ادراکی (Sentient system)؛ دارای تجربه و درک، درد، هیجان، اضطراب و....
 - هوشمند و آگاه (Conscious system)؛ دارای قدرت انعکاس کنش‌ها، اقدامات و آثار بعدی.
- بنابراین، می‌توان گفت که این نظام به لحاظ پیچیده بودن، دارای کارکردهای زیر است:
- ۱- ساختار داخلی که متشکل از فرایندها، زیرنظام‌ها، ارتباطات درونی و دارای تعاملات با
- کیفیتی متفاوت هستند، می‌باشد.

۲- سلسله مراتبی هستند؛ بدین معنی که دارای نظام فرعی در داخل نظام کلی هستند که این نظام فرعی از جایگاه و مسئولیتی برخوردار است و ضمن برخورداری از استقلال داخلی برای ماندگاری نظام کلی مسئول است.

۳- مکمل بودن؛ با داشتن مسئولیت و ابزار برای انجام وظایف با نظام‌های دیگر برای انجام وظایف کلاتر و بزرگ‌تر تعامل دارد.

۴- کمک به ماندگاری نظام کلی؛ وابستگی متقابل نظام‌ها با هم حتی در درون یک سرزمین که از آن به عنوان وابستگی ماندگاری نظام کلان با نظام خرد یاد می‌کنند که وحدت در عین کثرت نمود بارزی از این مسئله است. البته این ماندگاری به قدرت سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت بستگی دارد که آنهم از وضعیت دارایی‌ها، ذخایر، موجودی‌ها و نرخ‌های تغییر (ریزانه‌ها) متأثر است.

بر اساس ادبیات کوچنده در این نظام سه گروه وجود دارد که عبارتند از:

- ۱- کوچندگان بدو خانه (چادر نشین): خراسان و ...
- ۲- کوچندگان دای خانه و چادر (یک خانه و چادر، دو خانه و چادر و ...): مهاباد، فیروزآباد (ایل بختیاری)، مشگر شهر (ایل شاهسون)، خوزستان و چهارمحال (ایل بختیاری)، اراک (ایل شاهسون)، استان فارس (ایل قشقایی و باصری عرب)، آذربایجان (ایل شاهسون)، دشت گرگان و خراسان (ترک‌ها)، سیستان و بلوچستان (بلوچ‌ها و براهویی)، کرمان (ایلات قرایی، افشار، بوچاقچی).

۳- کوچندگان یکجانشین یا رمه‌گردانان: این گروه به خاطر یکجانشینی خود به دو گروه کوچندگان با برنامه دولت (اجباری) و با برنامه خود (یکجانشین) تقسیم می‌شوند. این یکجانشینی با توجه به امکانات و محدودیت‌ها، مدیریت را ایجاد کرده که به نوعی در انطباق با شرایط جدید، تقسیم کار را با حفظ مالکیت مطرح ساخته و نوع رمه‌گردانی فردی و یا غیرفردی (خانوار) را شکل داده است.

این نظام همانند سایر نظام‌ها از دیدگاه‌های مختلف مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار گرفته که عبارتند از:

- ۱- دیدگاه رشته‌های علمی (تک‌نظامی)، از جمله علوم مردم‌شناسی، انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی، تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، مدیریت، ترویج، سیاسی و ...
- ۲- دیدگاه توسعه‌ای (چند و میان‌رشته‌ای)، یعنی قلمداد کردن آن به عنوان بخشی از جمعیت کشور، تولیدکننده (فعال اقتصادی)، دارای میراث فرهنگی و حق حیات و زندگی

شرافتمندانه و حق توسعه یافتگی.

۳- واحد اجتماعی کم و بیش همگن فرهنگی با انتظام اجتماعی درونی و بیرونی ویژه (دارای خرده فرهنگ).

۴- نوع سکونت خاص.

۵- نوع معیشت خاص و الگوی رفتاری خاص (برخورد با طبیعت) یا انطباق طبیعی با محیط یا تحرک اکولوژیکی. در این دیدگاه کوچندگان به عنوان اجتماع محلی (Community) تلقی می شوند. این الگوی رفتاری (شکل) را می توان از جنبه اقتصادی و مدیریت اقتصادی بدین صورت بیان کرد:

الف: جنبه های اقتصادی زندگی عشایری:

۱- واحد تولید راز دهن خانوار / چادر

۲- خودبستگی و ثبات: علی رغم تحولات انجام گرفته در این جامعه در یکصد سال گذشته، هنوز هم تا مدتی از نظر اقتصادی خوداتکا و نیازهای خودشان را تامین می نمایند.

۳- خوداتکایی: دارای اقتصاد زیادی تا مصرفی.

۴- حفظ و حراست از مراتع

ب: مدیریت اقتصادی:

۱- اراضی کشاورزی هر خانوار حدود چهار هکتار.

۲- تعداد دام پرورشی ۳۵ رأس (میش و بز) در حال حاضر ۲۳۶ رأس در قشلاق، ۲۳۷ رأس در بیلاق

۳- کالاهای مصرفی ثابت

۴- درآمد (کالاهای تولیدی) متغیر

۵- نظام اعتباری معین (دستفروشان)

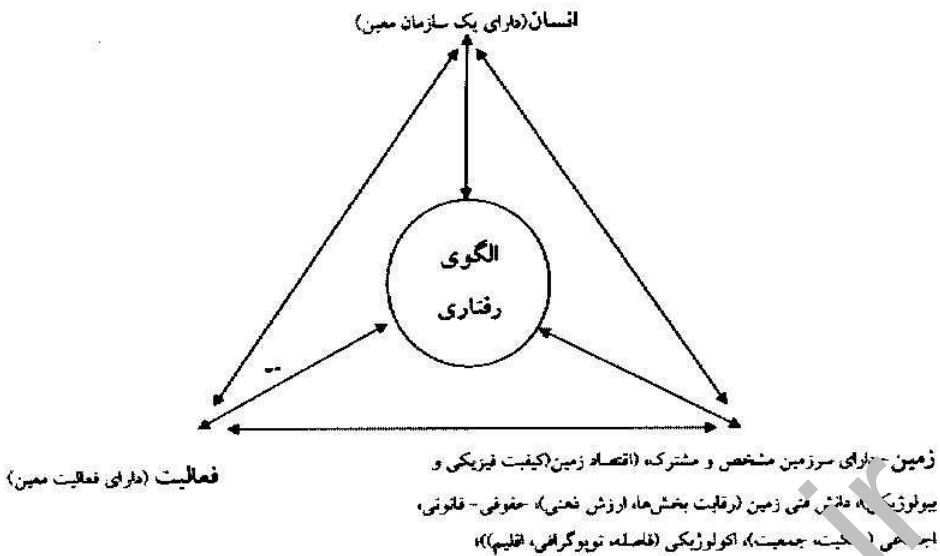
۶- فروش بره های یکساله - عدم فروش حیوانات ماده

۷- نگهداری دام سالم و عدم مصرف آن

۸- تعداد دام در بیلاق بیش از قشلاق

۹- تنظیم زمان زایمان

۱۰- تنظیم حرکت

- این مدیریت اقتصادی، دی. رسالتی را برای جامعه عشایری از گذشته تا حال ترسیم کرده که عبارتند از:
- ۱- تامین بخشی از امنیت غذایی کشور،
 - ۲- حفاظت از مراتع و کوهستانها،
 - ۳- تامین گذران اوقات فراغت برای شهرنشینان،
 - ۴- تامین بخشی از ارز کشور از طریق صادرات فراورده های عشایر به همراه کمک به پایداری اشتغال زنجیره صادر کنندگان.

با وجود این رسالت از گذشته تا امروز، در سیاست هایی را برای این جامعه در پیش گرفته اند که می توان آنها را به دو گروه محدود کننده و تشریق کننده تقسیم کرد که عبارتند از:

الف: سیاست های محدود کننده

- ۱- ملی شدن حقوق مراتع و جنگل ها و محدودیت بهره برداری از آنها.
- ۲- نظارت بر حوزه آبگیر رودخانه ها و سدها، از دیدگاه اینکه فرایند آلودگی ناشی از چرای دام بوده و موجب پر شدن سدها، آب بندها و کانال های کشاورزی می شود.
- ۳- جلوگیری از استفاده فضاهای طبیعی به منظور حفاظت از محیط زیست.
- ۴- توجه به حفظ حیات و جلوگیری از صید و شکار و چرا در مناطق قرق شده.
- ۵- احداث پارک های وسیع طبیعی جنگلی و خرید زمین های محدوده آنها از روستاییان و جلوگیری از رفت و آمد مردم و دام ها به حوزه طبیعی آنها.
- ۶- اختصاص محدوده هایی از فضای طبیعی به شرکت های سهامی زراعی، کشت و صنعت ها،

تعاونی‌های تولید مشاع و جلوگیری از ورود دام‌ها به مناطق محدود شده.

۷- توجه و گسترش مناطق گردشگری و احداث ویلاها و مراکز مسکونی دور از شهرها و مجموعه‌های صنعتی و جمعیتی در مناطق بیلاقی و قشلاقی.

۸- ایجاد زمینه‌های ممانعتی مختلف در طول مسیر بیلاقی و قشلاقی (ایل راه).

ب: سیاست‌های تشویقی

۱- تلاش در تامین علوفه

۲- تلاش در تامین داروی دام

۳- ایجاد مراکز خرید دام داخلی (کم کردن واسطه‌ها)

۴- گسترش بیمه دام

۵- طرح‌های ایل مراتع و مرتع‌داری

۶- گسترش شبکه و تعاونی عشایری

۷- گسترش شبکه‌های بهداشتی و آموزشی

۸- گسترش حمایت از صنایع دستی

این سیاست‌ها به همراه تحولات ناشی در کشور، گذار از کوچ به اسکان را به همراه رمة گردانی

مطرح ساخته است که به چند نمونه از این تغییرات اشاره می‌شود:

۱- وجود مسکن (خانه‌سازی)، اسکان

۲- کاهش تعداد دام و تغییر شیوه دامداری

۳- فرصت‌های شغلی جدید

۴- تغییر روش و هدف کوچ

۵- فروش یا اجاره حق بهره‌برداری از مراتع

۶- تلاش آگاهانه برای پذیرش زندگی جدید (تغییر عادات، رفتارها...)

این گذار مدیریتی ایجاب می‌کند که در آن به اصول مدیریت یعنی مدیریت بهره‌وری

(جلوگیری از اتلاف منابع، بهره‌برداری صحیح) و مدیریت کیفیت (کالا و خدمات با کیفیت) و

مدیریت زمان (سرعت تولید، جلوگیری از هدر رفتن زمان) و مدیریت راهبردی (برخورد مناسب

و صحیح با موانع و محدودیت‌ها) آینده‌نگری و برنامه‌ریزی (درک پیش‌بینی) توجه شود. این

نوع مدیریت نیز شیوه برنامه‌ریزی می‌طلبد که در آن این اصول راهبردی ذیل مدنظر قرار گیرد:

۱- توجه به ساختار کوچنده‌ها

۲- توجه به متغیر بودن دام (تعداد دام در بیلاقی بیش از قشلاقی)

۳- توجه به متغیر بودن چادر در بیلاق و قشلاق

۴- فروش بره

۵- مشخص بودن قرارگاه‌های تابستانی و زمستانی

۶- تناسب میان نیروی انسانی، تعداد دام زایا (سه نفر برای ۳۵ دام)

۷- تناسب میان دام و چراگاه

۸- حضور خانواده‌های ندار در قرارگاه‌های زمستانی (به علت نیاز به کار بیشتر در زمستان).

با عنایت به بیان ساختار و کارکرد نظام عشایری، این نکته راهبردی مطرح می‌شود که شناخت این جامعه در گستره سرزمین با پیچیدگی خود، نیاز به پژوهش‌های گسترده و عمیق دارد و با این رویکرد است که پژوهش حاضر با تلاش و همت دو پژوهشگر علاقمند به علم و عشایر، فایان مهدی آقامحمدی و حسین شرفی انجام گرفته است تا با ترسیم الگوی رفتاری عشایر استان همدان به شناخت علمی جامعه از یک سو و مدیران و برنامه‌ریزان و سیاستگذاران از سوی دیگر، یفزاینده این دانش‌افزایی در ادبیات عشایر می‌تواند افزون بر عمق بخشیدن به شناخت شناسی الگوی رفتاری جامعه عشایری، برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها برای این بخش از جامعه انسانی، رگستره سرزمین را با واقعیت‌ها همراه سازد. توفیق این همکاران پژوهشی را در ارتقا بخشی به سیر عد در ایران زمین، از ایند منان خواستارم.

عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری

عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس

آذر ماه ۱۳۸۹